

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Sanat Tarihi Lisansüstü Eğitimi (1999-2006)

Ayla ÖDEKAN

İTÜ Emekli Öğretim Üyesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 34437, Taksim, İstanbul

Özet

Günümüz sanat tarihi eğitimi, küreselleşen dünyada birçok alandan beslenmektedir. Her sanat yapıtı içinde bulunduğu kültürün bir göstergesidir. Dolayısı ile sanat tarihi, dünya kültürünün malzemesini bize sunmakta, geçmişin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını çözümlememizi sağlamakta, günümüzü ve geleceğimizi daha doğru değerlendirebilmemize aracı olmaktadır. Özellikle, çeşitlilik açısından kültür birikiminin zengin olduğu ülkemizde sanat tarihi eğitimi önem kazanmaktadır. Bu nedenle, yüksek lisans eğitiminde gerekli olan yenileme ve değişiklikler disiplinlerarası bilgiye, farklı sanat dönemlerinin birbiriyle ilişkisine ve farklı eğitim yöntemlerine dayanmaktadır. Bu makalede, İstanbul Teknik Üniversitesi Sanat Tarihi Lisansüstü eğitiminin 2001-2006 yılları arasında geçirdiği yapısal yenilenmeye yer verilmiştir. Sanat tarihi Rönesans döneminde Vasari'yle başlar ve gelişmiş ülkelerde sanat tarihinin historiografisi günümüze değin her dönemin düşünsel yapısına uygun biçimlenerek gelişme gösterir. Ülkemizde sanat tarihi eğitiminin geçmişi kısadır. İlk sanat tarihi kürsüsü 1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurulmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ise Sanat Tarihi dersi Mimarlık Tarihi kürsüsünün bir dersi olarak 1950'lerde eğitim programında yer almış ve Mimarlık Tarihi ile birlikte Mimarlık Fakültesi'nin eğitim programlarını, kuramsal ve biçimsel tasarımı besleyen bir dal olmuştur. Türkiye çapında seçkin bir akademik kadroyla eğitime katkıda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanat tarihi, eğitim, disiplinlerarası bilgi.

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Ayla ÖDEKAN. aodekan@yahoo.com, Tel: (212) 293 13 00.

Makale metni 24.11.2008 tarihinde dergiye ulaşılmış, 25.011.2008 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 30.06.2009 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Art History Postgraduate Education in Istanbul Technical University (1999 and 2006)

Extended abstract

Nowadays, several fields of globalized world contribute education of Art History. Each artwork represents its own culture. Therefore, Art History presents the material of world culture; helps to analyze the socio-cultural and economical structure of the past and functions as a tool in order to analyze better our present and future. Especially, Art History education is becoming a very important study in a country such as Turkey where cultural heritage is very rich. This is why the necessary upgrading and changes of the postgraduate education depend on acquiring interdisciplinary knowledge, interconnection between different periods of art history and different methods of education. This article is about the structural changes between 2001 and 2006 of the postgraduate program of History of Art, Istanbul Technical University. The historiography of Art History in developed countries resembles a development, which is appropriate and linear of each following periods of intellectual structure. However, the past of art history education is very short in our country. The first chair of Art History was established in Istanbul University in 1943. Furthermore, in Istanbul Technical University, a course of Art History combined, as a course under the chair of Architectural History was included in the education program in Istanbul Technical University in 1950. With the courses of Architectural History, this course did become one of the main nourishing subjects in the Faculty of Architecture that contributed the educational program, the design of theory and form. Also, with a distinguished academic team, the program contributed the education in Turkey.

The Chair of Art History was established by Prof.Dr. Semra Ögel and started its postgraduate education in the academic year of 1986–1987, in ITU Institute of Social Sciences. The directorship of the chair was replaced by Prof.Dr. Ayla Ödekan after the retirement of Prof.Dr. Semra Ögel in 1999. The program had 15 placements for MA and 10 for PhD degrees between 1999 and 2006. As a known fact, it is difficult to find a job in the field of History of Art in Turkey; however our all ITU students who have graduated from our program succeeded to find

jobs, which proves the performance and success of our program. As writers, gallery experts, academicians in the public and private universities and as university members, they are continuing their profession in History of Art. The aim of our chair is to widening up the perspective of the education of the field of Art History. Therefore, the program was updated by including several courses of periods of Ancient, Byzantine, Seljuk, Ottoman, Early Republic of Turkey and Modern. Moreover, courses of theory, methods, sociology, and philosophy were included to the program. An interdisciplinary education combined with new methods in archiving, critical theory and collaboration with guest professors improved the program, which became one of the most demanded postgraduate Art History education. In the meanwhile, relations that were established with Art History Department of Berlin Technical University by Prof.Dr. Semra Ögel have been developed and new exchange agreements such as with Trier University have been established since 2001. Several workshops and conferences were initiated since 2001 in order to open the education to different fields and public. For example, “Young Researcher in Art History” conference gathers new graduated MA and PhD. students from Turkey to support them to present their dissertation thesis, and work in order to create a discussion platform and also to archive recent research each year. Several Turkish artists have been invited to present and discuss their artistic practices in order to create a link between the practical sites of art and history & theory. The symposium “Human Rights and Art” hosted several artists, writers and cultural entrepreneurs. “Art and Philosophy” workshop was a fruitful collaboration with Galatasaray University Philosophy Department and several other guest professors. The research project in the city of Birecik in Anatolia between 2001 and 2005 was conducted with the prominent science institution of Turkey such as TUBA that a lot of students of our program were able to participate. The whole activities since 2001 created several connections and relations between different fields of science, disciplines and also parts of the society. After the retirement of Prof.Dr.Ayla Ödekan, Prof.Dr.Filiz Özer is the chair of the program since the academic year of 2006-2007.

Keywords: Art history, education, interdisciplinary knowledge.

Ülkemiz dünyada önemli bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Anadolu'nun ilk çağlardan bu yana merkez durumunu korumasıyla çok farklı kültürler eş zamanlı ve art arda bu topraklarda yaşamışlar, karşılıklı etkileşim altında birbirleriyle kaynaşmışlardır. Anadolu insanlık tarihinin teknolojik ilerlemelerine katkıda bulunmuş son derecede önemli bir bölge olmuştur. Son zamanlarda yapılan araştırmalar Anadolu'nun uygarlık tarihindeki birincil yerini açığa çıkarmaktadır. Üzerinde yaşadığımız bu topraklar kültür ve uygarlığın beşiği olarak anılmaktadır.

60'lı yıllarda ekonomi gelişmenin tek etmeni olarak görülmüştür. Oysa, 80'li yıllara gelindiğinde görülmüştür, kültürle bütünleşmemiş bir ekonominin beklenen ivmeyi yaratamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle küreselleşen dünyada kültür giderek önem kazanmaya başlamıştır. Kültürü tanımlayan başlıca öge kuşkusuz sanat tarihinin malzemesi olmaktadır. Her yapıt içinde bulunduğu kültürün bir göstergesidir. Sanat tarihi dünya kültürünün malzemesini bize sunmakta, geçmişin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını çözümlememizi sağlamakta, günümüzü ve geleceğimizi daha doğru değerlendirebilmemize aracı olmaktadır. Özellikle, çeşitlilik açısından kültür birikiminin zengin olduğu ülkemizde sanat tarihi eğitimi önem kazanmaktadır. Ne yazık ki, ulusal eğitim programımızda sanat tarihi eğitimi, orta eğitimde gereken yerini alamamaktadır. Sanat tarihi malzemesi yoğun fakat sanat tarihi bilgisinden yoksun bir toplum olmanın sonuçlarını, koruma bilincinin eksikliğinde ve kimlik sorununun yansımalarında izlemekteyiz.

Sanat tarihi Rönesans döneminde Vasari'yle başlar ve gelişmiş ülkelerde sanat tarihinin historiografisi günümüze değin her dönemin düşünsel yapısına uygun biçimlenerek gelişme gösterir. Ülkemizde sanat tarihi eğitiminin geçmişi kısadır. İlk sanat tarihi kürsüsü 1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurulmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ise Sanat Tarihi dersi Mimarlık Tarihi kürsüsünün bir dersi olarak 1950'lerde eğitim programında yer almış ve Mimarlık Tarihi ile birlikte Mimarlık Fakültesi'nin eğitim programlarını, kuramsal ve biçim-

sel tasarımı besleyen bir dal olmuştur. Türkiye çapında seçkin bir akademik kadroyla eğitime katkıda bulunmuştur.

1986-1987 eğitim-öğretim yılında İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Semra Ögel'in başkanlığında Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı kurulmuş ve lisansüstü eğitime başlanmıştır. Prof. Dr. Semra Ögel'in 1999 yılında emekliye ayrılması üzerine, anabilim dalı başkanlığına Prof. Dr. Ayla Ödekan atanmıştır. Enstitümüzde lisans düzeyinde eğitimi olmadan yüksek lisans ve doktora düzeyinde açılan sanat tarihi eğitimi, niteliğiyle kısa zamanda ilgi odağı olmuş ve eğitim düzeyini günümüze değin korumuştur. Yüksek lisans eğitimi kontenjanının 15, doktora kontenjanının 5 olmasına karşın 2000-2001 eğitim-öğretim yılı için yüksek lisans başvuru sayısı 48, doktora başvuru sayısı ise 10 dur. Yetiştirdiği öğrenciler mesleklerini uygulayabilmişler, yurtiçinde ve yurtdışında önemli konumlarda profesyonelliklerini sürdürebilmişlerdir. Mezunlarımızın hemen hemen hepsi yazar, galeri uzmanı, devlet ve özel üniversitelerde araştırma görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalışmaktadırlar. Sanat tarihi elemanının iş bulmasının kolay olmadığı ülkemizde, İTÜ mezunlarının aranan ve kabul edilen elemanlar olmaları eğitimin başarısının önemli bir göstergesidir.

Eğitim, sanat tarihi mezunları dışında, lisans eğitimlerini değişik bilim dallarında tamamlamış öğrencilere açıktır. Başlangıcından günümüze sanat tarihi dışında arkeoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji, tarih, edebiyat, çeviri, iletişim, endüstri ürünleri, mühendislik, tiyatro, sinema, resim ve fizik alanlarından öğrenciler, anabilim dalımızda gerek yüksek lisans, gerekse doktora eğitimine katılmaktadırlar. Disiplinlerarası bir eğitimi gerçekleştirmesi birimin özgünlüğüdür ve bu farklılık eğitimde bir dinamizm yaratmaktadır. Farklı alanlarda birikimi olan öğrenciler, katkılarıyla eğitimin verimini arttırmaktadır. Eğitimin İngilizce destekli olması da niteliği arttıran önemli bir etmendir.

Anabilim dalının amacı sanat tarihi alanında, bilim dalının dar sınırları içinde hapsolmadan, geniş bir perspektiften değerlendirmeye açık bir

eğitimi gerçekleştirmektir. Bu nedenle anabilim dalı tarafından antik çağdan başlayarak, Bizans, Selçuklu, Osmanlı, Cumhuriyet ve modern dönemleri kapsayan bir program oluşturulmuştur. Sanat tarihinin malzemesini tanımak yeterli değildir. Bu malzemenin hangi koşullarda oluştuğu, nasıl değerlendirildiği ve başka bilim dallarıyla ilişkisinin niteliği de önem kazanmaktadır. Tarihsel bilgi birikiminin sağlanması dışında, kuramsal yaklaşımların kavratılması gerekmektedir. Kuram olmadan üretilen ürünün değerlendirmesinin yetersiz kalacağı açıktır. Bu açıdan programda özellikle kuram, tarih, sosyoloji, felsefe, metodoloji, analiz ve yorum konularına da yer verilmektedir. Öncelikli olarak da ezbere dayalı olmayan, öğrenciyi sorgulamaya ve tartışmaya yönelten aktif bir eğitim uygulamaya özen gösterilmektedir. Disiplinlerarası eğitime açık olması ve eğitim politikasındaki yaklaşım, öğrencilerin ilgisini çekmesinin başlıca nedenidir.

Anabilim dalı kurulduğundan bu yana eğitim programı birkaç kez yenilenerek güncelliğinin korunmasına çalışmıştır. 1999-2000 ders yılında göreve başlayan Prof. Dr. Ayla Ödekan tarafından sanat tarihi programında değişiklikler önerilmiş ve 2000-2001 döneminde programda yenilemeye gidilmiştir. Bu değişikliklerde öncelikli olarak göz önünde bulundurulacak hedef modern çağ ve günümüz sanatının ağırlığını çoğaltmaktır. 20. yüzyıl kültür ve sanatının birikimi hem yapıt üretimi hem de düşünsel üretim açısından çok yoğundur. Son yirmi yıl, sanata yaklaşımda belirgin değişimler getirmiştir. Sanatçı-sanat yapıtı-izleyici ilişkisi bozulmuştur ve yeni ilişkiler gelişmektedir. Bu değişimlerin kavranması 21. yüzyılın sanat ortamını anlamamızı kolaylaştıracaktır. İçinde yaşadığı sanat ortamının oluşumlarını kavrayan öğrencinin tarihsel dönemleri değerlendirmesi ve geçmiş-günümüz-gelecek ilişkisini daha sağlıklı kurabilmesi amaçlanmaktadır.

Sanat tarihi programına getirilen yeniliklerden biri, ders programına eleştiri konusunun alınmasıdır. Ulusal eğitim sistemimizde, ne yazık ki temel yaklaşım ezbere dayalı bir eğitimidir. Oysa modern insan düşünen, sorgulayan ve tartışan

insandır. 21. yüzyıl bu tür bireylere dayalı olarak gelişecektir. Ne orta eğitim, ne de yüksek eğitim bu gerçeği tanımamakta ve giriş sınavlarına odaklanmış bir eğitim sürdürülmektedir. Bu nedenle toplumumuz “gerçeğe ulaşma”nın yolunun “düşünmeden, sorgulamadan ve doğru tartışmadan” geçtiğini bilememektedir. Eleştiri, yargı olarak nitelenmekte ve sürekli bu kavramdan uzaklaşmaktadır. Oysa eleştiri bir değerlendirmedir. Yazın yaşamımızda da eleştiri türü gelişmemiştir. Bu önemli boşluğu gidermek ve de öğrencilerde eleştiri etkinliğini canlandırmak amacıyla eleştiri konusunda dersler açılmıştır.

Ders yenilemede gereksinim duyulan bir öteki konu arşiv konusudur. Ülkemizde yarım yüzyıllık geçmişi olan sanat tarihi bilminde kısa zamanda önemli birikim sağlanmış, gereken malzemeler toplanmıştır. Şimdi gereksinim duyulan arşiv çalışmalarıdır. Arşiv çalışmasını nerelerde yapılabileceği ve dijital sistemle nasıl oluşturulacağı sanat tarihçi için önemli bir konudur. Bu gereksinimi karşılamak için programda bir ders açılmıştır.

Yukarıda belirtilen amaçlarla 2000-2001 eğitim-öğretim yılında açılan yeni dersler:

- Eleştirel Düşünce,
- Sanat ve Hukuk,
- Mitoloji ve Sanat,
- Minyatürde Sözel ve Görsel İmge,
- Sanat ve Eleştiri,
- Sanat / İktidar,
- Görsel Kültür,
- Merkez ve Çevre Bağlamında Anadolu,
- Sanat Felsefesi ve Estetik,
- Historiography,
- Iconography of Byzantine and European Art,
- Creating and Representing Trends,
- Research in Art History,
- Contemporary Art,
- Continuity and Change,
- Bilgi-Belge Kaynakları ve Sorunları’dır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün yüksek lisans eğitimi için kadrosu olmamasından yeni programı

yürütebilmek için eğitim kadrosunda dışa açılmak gerekmiş ve çeşitli üniversitelerden öğretim üyeleri ve çeşitli sanat kurumlarından elemanların katkı ve desteğiyle program sürdürülmüştür. Bu programa 2000-2001 ders yılından 2006-2007 kış yarıyılına değin katılan öğretim üyeleri:

- Prof. Dr. Rona Aybay (Bilgi Üniversitesi, Hukuk Bölümü),
- Prof. Dr. Zeren Tanındı (Uludağ Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü),
- Prof. Dr. Betül Çötüksöken (İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü),
- Prof. Dr. Uşun Tükel (İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü),
- Prof. Dr. Semra Aydın (İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü),
- Doç. Dr. Engin Akyürek (İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü),
- Doç. Dr. Oğuz İçimsoy (Marmara Üniversitesi, Eğitim Bölümü),
- Doç. Dr. Nilüfer Öndin (Mimar Sinan Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü),
- Doç. Dr. Türker Armaner (Yeditepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü),
- Yrd. Doç. Bülent Gözkan (Yeditepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü),
- Yard. Doç. Halime Yücel (Galatasaray Üniversitesi, İletişim Bölümü)
- Dr. Başak Şenova (Yeditepe Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Bölümü),
- Dr. İpek Duben (Sanatçı ve Eleştirmen),
- Vasıf Kortun (Garanti Platform Güncel Sanat Merkezi yöneticisi),
- Dr. Deniz Çalışır (İstanbul Teknik Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü) dir.

Ayrıca bu süre içinde Prof. Dr. Semra Özel zamanında başlatılmış olan Berlin Teknik Üniversitesi ile eğitim ilişkisi sürdürülmüştür. Trier Üniversitesi de karşılıklı eğitim programına katılmıştır.

Sanat tarihi geniş kültür isteyen bir alandır. Eğitimde derslerin sınırlarını açıp öğrencilerin motivasyonunu arttırmak ve bilgi alanlarını beslemek amacıyla 1999-2007 yılları arasında sürekli

Şekil 1. Göcek'te Sanat ve Felsefe Buluşması, 2006

Şekil 2. Sanat Tarihinde Gençler Semineri, 2006

ders dışı etkinlikler düzenlenmiştir. 2001-2005 yılları arasında TÜBA-TÜKSEK 'Birecik-Suruç Projesi' yürütülmüş ve öğrencilerimiz bu projede hem alan çalışmasına hem de büro çalışmasına katılmışlardır. Bir ikinci proje, 'Sanat Tarihinde Gençler Semineri'dir. 2001 yılında başlayan bu seminer dizisi, tüm Türkiye'de her yıl sanat tarihi ve mimarlık tarihiyle ilgili alanlarda lisans üstü eğitimini tamamlamış öğrencileri bir araya toplamakta, onların tezlerini sunmalarına zemin hazırlamakta ve karşılıklı bilgi alışverişi sağlamaktadır. 2007 yılında yedincisi gerçekleştirilmiştir. Seminer Prof. Dr. Ayla Ödekan'ın desteğiyle her aşamada - yayının hazırlanması da dahil- öğrencilerin özverili çalışmalarıyla sürdürülmektedir. 2004 yılından itibaren bildiriler, Arkeoloji ve Sanat Yayinevi tarafından yayımlanmaktadır. Aynı zamanda semineri uluslararası düzeye taşımak amacıyla yurt dışında tezlerini tamamlamış öğrenciler de 2004 yılından itibaren programa alınmıştır. 2002 yılında DAAD bursuyla öğrenciler Berlin kentine inceleme gezisine götürülmüştür. 2005 yılında ise Koç Vakfı ve Prof. Dr. Ayla Ödekan'ın maddi desteğiyle Göcek'te Sanat ve Felsefe Buluşması

adıyla bir Yaz Semineri gerçekleştirilmiştir. Bu seminere öğretim üyesi olarak Prof. Dr. Ayla Ödekan, Prof. Dr. Jale Erzen, Prof. Dr. Önay Sözer ve Doç. Dr. Türker Armaner katılmışlardır. Ayrıca birim tarafından gerçekleştirilen ‘Sanat ve Felsefe’, ‘Sanat ve İnsan Hakları’ ve ‘Sabahattin Eyüboğlu ve Eğitim’ başlıklı panel etkinlikleri dışında; Prof. Dr. Aloş Germaner, Prof. Dr. Hüsamettin Koçan, Gülsün Karamustafa, Mehmet Güleriyüz, İnci Eviner, Mehmet Aksoy gibi seçkin sanatçılar birimimi-

ze davet edilerek ‘Sanatı Anlamak’ başlıklı 25 toplantı gerçekleştirilmiş; ayrıca 2003 yılında ‘Savaş ve Sanat’ başlıklı bir sergi düzenlenmiştir. Eğitimin toplumun değişik birimleriyle bütünleşerek zenginleştirilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Prof. Dr. Ayla Ödekan’ın yaş haddinden emekliye ayrılmasından sonra 2006-2007 bahar yarıyılıyla birlikte, Sanat Tarihi Anabilim Dalı başkanlığına İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Filiz Özer atanmıştır.